

Beschermd dorpsgezicht 'Villa Bandung en omgeving'.

Deel 1

Villa Bandoeng is een van de eerst gebouwde villa's van Bilthoven, gelegen aan de Soestdijkseweg-Zuid op nummer 268. De villa maakt deel uit van Villapark Vogelzang, waarover in het oktobernummer van *De Biltse Grift* uit 1994 een artikel van mijn hand is gepubliceerd. De gedigitaliseerde versie van dat artikel is op de website van de kring bij *De Biltse Grift* te vinden. *Villa Bandoeng* maakt deel uit van een beschermd dorpsgezicht, een gebied dat bijzondere aandacht verdient. Dit artikel handelt over het proces betreffende de toekenning van beschermd dorpsgezicht aan 'Villa Bandoeng en omgeving', een dorpsgezicht dat het behouden waard is.

Bilthoven dankt zijn ontstaan aan het feit dat er een halteplaats kwam toen de spoorlijn Utrecht – Amersfoort in 1863 werd aangelegd. De naam Bilthoven was toen echter nog niet in gebruik. Pas in 1917 werd die naam gegeven aan de zich na 1900 ontwikkelende woonkern die tot

die tijd *De Bilt-Station* werd genoemd. Jonkheer Van den Bosch, die grond beschikbaar had gesteld waarop het stationnetje gerealiseerd kon worden, had als tegenprestatie bedongen dat de treinen, komende uit beide richtingen, er zowel 's morgens als 's avonds zouden stoppen. Aanvankelijk stopten er dus slechts vier treinen per dag. Dat is tot eind negentiende eeuw zo gebleven. Op 20 augustus 1863 werd het kleine stationsgebouw in gebruik genomen. In 1864 werd de lijn doorgetrokken tot Zwolle. Het stationsgebouwtje werd in 1876 vergroot. Rondom de halteplaats was nauwelijks bebouwing te vinden. Wel werd er in 1866 begonnen met de bouw van een stationskoffiehuis. Cornelis van Vulpen kocht een perceel grond van jhr. Van den Bosch dat gelegen was net ten zuiden van de spoorlijn. Het koffiehuis ontwikkelde zich tot een pension en stond later bekend als Hotel Dennenhoeve. Wij kennen het pand als het *Wijn- en Spijslokaal*, de laatste

Villa Ensah. Ansichtkaart archief Fred Meijer.

naam die bedoelde horecagelegenheid gedragen heeft.

In 1892 werd de lijn Utrecht - Zwolle verdubbeld en op 27 juni 1898 werd de spoorlijn die via Den Dolder naar Baarn ging in gebruik genomen door de *Utrechtsche Lokaal Spoorwegmaatschappij*. De treinen liepen niet alleen langs De Bilt-Station maar stopten er ook. Dat feit heeft de aanleg van villaparken gestimuleerd.

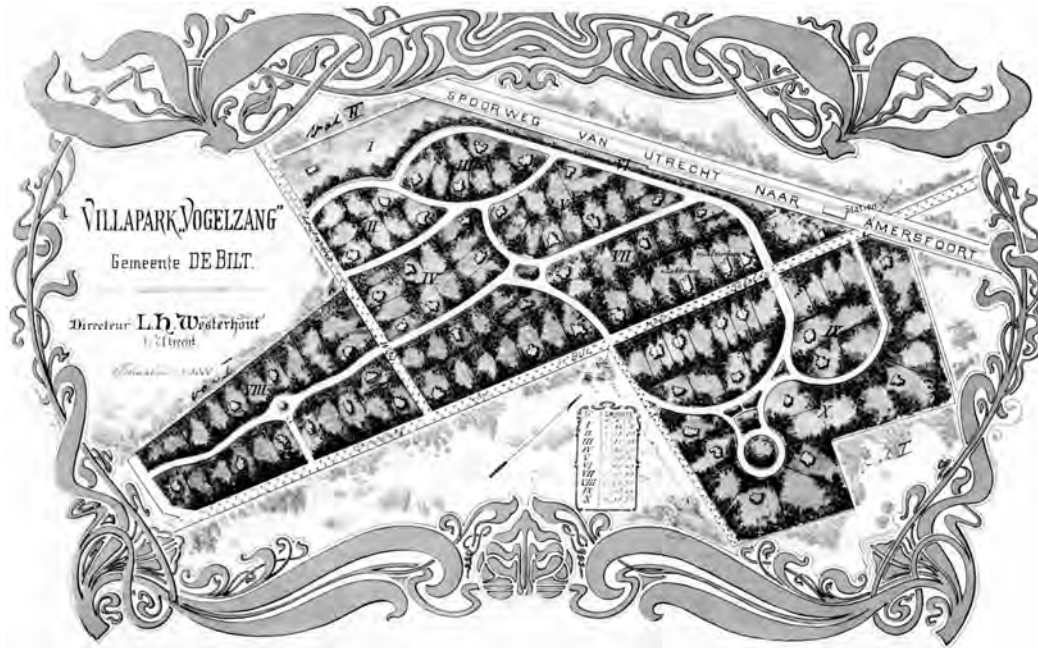
Op 11 april 1899 vroeg mr. J.E. Ameshoff, de toenmalige secretaris van de *Nederlandsche Centrale Spoorwegmaatschappij*, vergunning aan bij de gemeente De Bilt voor de bouw van een villa die gebouwd zou worden aan de oostkant van de Soestdijkseweg, net ten noorden van de spoorlijn. De eerste villa van Bilthoven was op 8 mei 1900 voltooid en kreeg de naam

Villa Ensah. Rondom *Villa Ensah* werd een groot park gerealiseerd. De heer Ameshoff was eigenlijk de eerste forens. Hij woonde gezond buiten en werkte in Utrecht. Dat was mogelijk omdat er steeds meer treinen gingen rijden, treinen die stopten bij De Bilt-Station. Ten noorden van het station werd ook de woning van de stationschef in 1900 gerealiseerd. Beide panden zijn helaas niet meer terug te vinden. *Villa Ensah* werd in 1944 gebombardeerd en daarna gesloopt en de woning van de stationschef werd, ondanks het feit dat het een gemeentelijk monument was, ten behoeve van de aanleg van spoortunnels in 2012 gesloopt. Wel heeft men de onderdelen van het betreffende pand bewaard. Er ontstond namelijk veel weerstand tegen de sloop van het markante gebouw. De kans is groot dat de woning op het terrein van het Spoorwegmuseum wordt herbouwd, waardoor de Bilthovense stationschefwoning toch bewaard blijft.

De Maatschappij tot Exploitatie van bouwterreinen nabij Station De Bilt werd rond 1898 opgericht. Directeur was Leendert Hubertus Westerhout, een Utrechtse aannemer en steenfabrikant. Die ontwikkelde plannen voor *Park Vogelzang*. In 1900 kocht debouwmaatschappij grond die grotendeels in bezit geweest was van de

eigenaar van Jagtlust. Plan was om op grote kavels grote villa's te bouwen. Men moet daarbij bedenken dat de grond hier toen goedkoop was. Bovendien kwam het buiten wonen in de mode. Vooral het wonen op de zandgronden werd aantrekkelijk gevonden. Men wilde graag buiten wonen, maar men wilde ook de gemakken van een grote stad behouden. Dat was, gezien de vele treinen die er bij *De Bilt-Station* stopten, het geval. De heer Westerhout vroeg vergunning aan voor de bouw van een villa, die op 8 januari 1900 werd verleend. Die villa kreeg de naam *Essenburg* en heeft

als adres Soestdijkseweg-Zuid 265. De kenmerkende dubbelvilla's, die langs de Soestdijkseweg-Zuid te vinden zijn op de nummers 262 t/m 280, werden eveneens gebouwd begin twintigste eeuw. Een daarvan is *Villa Bandoeng*, gelegen op nummer 268. De bouwaanvraag van de nummers 266-268 en 274- 276 werd ook door de heer Westerhout gedaan. Op 16 november 1900 werd de bouwvergunning afgegeven en op 25 september 1901 waren bedoelde villa's voltooid. Voor de nummers 262-264 en 278-280 werd eveneens door de heer Westerhout een vergunning

Villapark Vogelzang. Tekening uit de beeldbank van de Historische Kring D'Oude School.

aangevraagd, die op 22 maart 1901 afgegeven werd. De bouwaanvraag voor de nummers 270-272 werd gedaan door de heer H.C. van Benthem. Die bouwvergunning werd verleend op 27 september 1904. Deze dubbelvilla was op 13 april 1905 voltooid.

De bebouwing, vormende *Villapark Vogelzang*, vorderde gestaag. Ten oosten van de Soestdijkseweg-Zuid werden de Boslaan, Nachtegaallaan, Merellaan en de Vinkenlaan aangelegd, waarbij aangemerkt moet worden dat het stuk Julianalaan dat nu vanaf de Vinkenlaan richting Emmaplein loopt, toen ook Vinkenlaan werd genoemd. Ten westen van de Soestdijkseweg-Zuid ontstonden de Spoorlaan, Prins Hendriklaan, Middellaan, Kruislaan, Jachtlaan en Kortelaan. Al die wegen werden officieel benoemd in het eerste naamgevingbesluit van 24 juli 1903. Langs al die lanen ontstond in korte tijd bebouwing. In 1906 werd de *Maatschappij tot Exploitatie van Bouwterreinen nabij station De Bilt* opgeheven. Het gevolg was dat er na die tijd niet alleen grote kavels werden uitgegeven waarop grote villa's werden gerealiseerd met grote tuinen, maar ook kleinere percelen. Bouwers als W.S. van der Sterre en J. van As bouwden daarop kleinere villa's voor de middenklasse. Vooral in de Spoorlaan, Koppellaan en de Prins Hendriklaan was dat het geval.

In de Monumenteninventarisatie De Bilt uit 1983 van E.H. Dikland en J.A. van der Hoeve worden enkele panden vermeld, gelegen langs de Prins Hendriklaan. Het betreft de nummers 72, 74 en 77-83. Nummer 74, *Villa Devia*, werd later als gemeentelijk monument aangemerkt. In de inventarisatie staan betreffende de Nachtegaallaan de nummers 30 en 34 vermeld als zijnde landhuizen van twee verdiepingen met een dwarskap en serre. En voor wat betreft de Soestdijkseweg-Zuid, zijn de hiervoor genoemde villa's gelegen op de nummers 260 en 266-268 in de inventarisatie opgenomen. Tevens staan vermeld de oneven nummers 257 (*Carpe Diem*) en 267 (*Ekeliden*).

In 1991 verscheen het Monumenten Inventarisatie Project betreffende De Bilt van drs. M. Laman in opdracht van de provincie Utrecht, dienst Ruimte en Groen. Betreffende de Prins Hendriklaan werden daarin opgenomen de nummers 72, 74 en 91. Voor wat betreft het gedeelte van de Soestdijkseweg-Zuid tussen de Boslaan en de Nachtegaallaan zijn de nummers 260, 262-264, 266-268, 270-272, 274-276, 278-280 opgenomen in het rapport, alsmede onder andere de oneven nummers 257 en 267. De nummers 9, 20, 24, 26, 28, 30, 34 en 36 van de Nachtegaallaan werden eveneens geïnventariseerd.

Op de gemeentelijke monumentenlijst, die op 7 juni 1991 was vastgesteld en waarover tijdens de raadsvergadering van 29 augustus 1991 werd vergaderd, staat op de Nachtegaallaan alleen nummer 24 vermeld. Op de Prins Hendriklaan werd alleen nummer 74 als monument aangewezen. En van de aan de Soestdijkseweg-Zuid gelegen villa's worden de nummers 260, 262, 266-268, 270-272, 274-276 en 280 in bedoelde lijst vermeld. De nummers 264 en 278 ontbreken. Die hadden kennelijk de toets der kritiek niet doorstaan. Tijdens bedoelde raadsvergadering werd over de monumentenlijst gesproken waarna, na opmerkingen van mevrouw Visser (die gingen over panden gelegen aan de Dorpsstraat) en wethouder Van Eijken, de raad zonder hoofdelijke stemming de mededelingen voor kennisgeving aannam.

Jan van der Heijden pleitte in zijn notitie *Beschermd Dorpsgezicht in het Park Vogelzang* van januari 1993 om een groter aantal villa's als beschermd dorpsgezicht aan te merken. De toenmalige monumentencommissie had volgens Jan haar aandacht in het bijzonder gericht op de rij villa's gelegen langs de Soestdijkseweg tussen de Boslaan en de Nachtegaallaan. Naast bedoelde villa's achtte hij het wenselijk om een gedeelte van de

Boslaan en de Nachtegaallaan ook een beschermde status te verlenen. Hij zou de panden Nachtegaallaan 9, 20, 26, 28, 30, 34 en 36 aan de lijst willen toevoegen. Bedoelde rij villa's bevond zich volgens Jan nog grotendeels in de originele staat en ook de verkaveling was intact gebleven. Verder adviseerde Jan om voor de overige delen van *Park Vogelzang* een planologisch en stedenbouwkundig beleid te voeren dat gericht moest zijn op de handhaving van het patroon van wegen, lanen en groenvoorzieningen, het behoud en eventueel versterking van bestaande stedenbouwkundige kwaliteiten en het voorkomen van ingrijpende verstoringen. De hiervoor genoemde gemeentelijke monumenten, waarvan *Villa Bandoeng* er een is, staan in de notitie van Jan als zodanig aangemerkt. Hij had er begrip voor dat de nummers 264 en 278 niet een gemeentelijke monumentenstatus hadden gekregen. Het originele karakter van bedoelde villa's was door verbouwingen te veel verstoord. Hij hoopte echter dat meer villa's gelegen aan de Nachtegaallaan beschermd zouden worden en dus ook als gemeentelijk monument zouden worden aangemerkt.

In het boek *De Bilt geschiedenis en architectuur*, geschreven door Sabine Broekhoven en Sonja Barends

(uitgegeven in 1995), worden de panden Soestdijkseweg-Zuid 262-264, 266-268 (*Bandoeng*), 270-272, 274-276, 278-280 als gemeentelijke monument aangemerkt. Op de adressenlijst van de geïnventariseerde objecten, die achterin het boek is opgenomen, wordt de belangrijkheid van de diverse objecten met sterren aangeduid. De meeste villa's die hiervoor genoemd zijn kregen drie sterren wat betekent dat de panden monumentaal en zeer waardevol zijn. Ook de iets later gebouwde villa *Horev*, gelegen op nummer 260 op de hoek van de Boslaan, is volgens de auteurs van dit boek een gemeentelijk monument en wordt met drie sterren 'beloond'. Nachtegaallaan 24 (*Le Chalet*) is eveneens een gemeentelijk monument dat drie sterren verdiende. Die villa wordt omschreven als een in 'originele staat verkerende vrijstaande villa van twee bouwlagen die in 1910 ontworpen is door H.P. van der Haar'. Enkele andere villa's, gelegen langs de Nachtegaallaan, te weten de nummers 9, 20, 26, 28, 30 en 34 (*De Nachtegaal*), hebben twee sterren toegewezen gekregen. Dat betekent dat deze villa's beeldbepalend zijn voor de wijk. Achter nummer 36 staat slechts een ster, wat beeldondersteunend betekent.

Een brief, gericht aan het gemeentebestuur van De Bilt, gedateerd

16 december 1997, heeft als onderwerp: *Ontwerp beschermd dorpsgezicht 'Villa Bandoeng en omgeving'*. Uit die brief blijkt dat bedoeld ontwerp aan de Provinciale Utrechtse Monumentencommissie ter advisering was voorgelegd. Die commissie had geen bezwaar tegen het voorstel. De laatste alinea van de brief luidde:

'Gezien de vele wijzigingen die dit relatief ruime gebied door de jaren heeft ondergaan, zeker het gedeelte ten westen van de Soestdijkseweg, geeft de commissie in overweging om het beschermd dorpsgezicht te beperken tot het gebied rondom de Nachtegaallaan.'

In het voorstel van burgemeester en wethouders van De Bilt van 17 maart 1998, betreffende *Beschermd dorpsgezicht 'Villa Bandoeng en omgeving'*, gericht aan de gemeenteraad, staat de volgende samenvatting:

'Artikel 19 van de gemeentelijke monumentenverordening biedt de gemeenteraad de mogelijkheid om beschermde dorpsgezichten aan te wijzen. Een van de gebieden die daarvoor in aanmerking komt is het gebied van Park Vogelzang. Aan Park Vogelzang kan de planologische opzet van een villawijk aan het begin van deze eeuw worden afgelezen. De oorspronkelijke parkachtige aanleg, die op sommige plaatsen nog aanwezig

is, bepaalt de sfeer van het gebied, samen met de daarin gebouwde villa's. Vandaar dat Park Vogelzang een gebied is waarvoor de status van beschermd dorpsgezicht werd onderzocht. In het gebied van Park Vogelzang zijn acht panden langs de noordoostzijde van de Soestdijkseweg op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Deze villa's grenzen aan elkaar en hebben een duidelijke onderlinge samenhang. In het deel ten zuiden [moet mijns inziens ten westen zijn (LH)] van de Soestdijkseweg is alleen het pand Prins Hendriklaan 74 op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. In het gebied zijn geen rijksmonumenten aanwezig. Juridische voorwaarde voor een beschermd dorpsgezicht is de aanwezigheid van meerdere monumenten. Doel van een beschermd dorpsgezicht is de samenhang van de aanwezige monumenten te versterken.'

Voorgesteld werd:

I Op basis van bijgaande toelichting, een gemeentelijk beschermd dorpsgezicht 'Villa Bandoeng en omgeving' aanwijzen, waarvan de omgrenzing is aangegeven op de bij dit voorstel behorende kaart;
II Een ontwerpbestemmingsplan, als bedoeld in artikel 10 van de Wet op de ruimtelijke ordening, doen vervaardigen, waarin het gebied van het beschermd dorpsgezicht 'Villa Bandoeng en omgeving' is opgenomen.'

Bovengenoemd voorstel werd door de raad vastgesteld op 26 maart 1998.

Bronnen:

- Dikland, E.H. en Hoeve, J.A. van der: Monumenteninventarisatie van de gemeente De Bilt i.s.m. TH-Delft, afdeling der Bouwkunde, werkgroep Restauratie, uitgave: De Bilt, Delft, Rotterdam april-december 1983
- Laman, drs. M.: Monumenten Inventarisatie Project De Bilt, Provincie Utrecht Dienst Ruimte en Groen, 1991
- gemeentelijke monumentenlijsten De Bilt, 7 juni 1991 en 29 januari 2002
- artikel uit De Biltse Griff van oktober 1994: Haan-Beerends, Lies, Villapark Vogelzang.
- Broekhoven, Sabine en Barends, Sonja: De Bilt geschiedenis en architectuur, uitgeverij Kerckebosch BV – Zeist 1995
- Haan, Lies en Heijden, Jan van der: Inventarisatie van bouwaanvragen bij de gemeente De Bilt, 1895-1913, uitgave Historische Kring D'Oude School, De Bilt april 1995
- notitie 'Beschermd Dorpsgezicht Villa Bandoeng en omgeving', 1998
- A-voorstel betreffende Dorpsgezicht van 17-3-1998
- A-voorstel betreffende Monumenten Selectie Project van 2 november 1998 alsmede de bijbehorende toelichting
- Verslag van de zitting Adviescommissie bezwaar- en beroepschriften van 25 februari 1999
- bestemmingsplan Bilthoven Zuid 2009, vastgesteld 28 januari 2010 (in te zien via www.debilt.nl via Wonen en leven – ruimtelijke plannen)
- diverse krantenartikelen uit het Utrechts Nieuwsblad en de Biltse en Bilthovense Courant